

2. คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ พิจารณาคัดเลือกโรงเรียนที่จะ
เข้าโครงการ แล้วจัดลำดับความสำคัญ จัดทำ เป็นแผนพัฒนาชนบทระดับอำเภอ เสนอไปยัง
คณะกรรมการพัฒนาจังหวัด

3. อนุกรรมการพัฒนาจังหวัด (อกช.) และผู้แทนกระทรวง
ประจำจังหวัด พิจารณาแผนพัฒนาชนบทระดับอำเภอ จัดทำแผนพัฒนาชนบทระดับจังหวัด จัด
ลำดับความสำคัญ แล้วนำเสนอคณะกรรมการพัฒนาจังหวัดพิจารณาอนุมัติ

4. เมื่อคณะกรรมการพัฒนาจังหวัด อนุมัติแผนพัฒนาชนบทระดับ
จังหวัดแล้ว ให้จังหวัดแยกแผนส่งกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อส่งสำนักงานคณะกรรมการการ
ประถมศึกษาแห่งชาติพิจารณาอนุมัติ

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

การดำเนินงานตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขต
ชนบท เมื่อดำเนินการไปแล้วคาดว่าจะได้ผลดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ, 2531 : 28)

1. คณะครู ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้อง ให้ความร่วมมือในการ
จัดโรงเรียน เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคนในชนบท

2. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและสามารถปฏิบัติ และมีผล
กระทบถึงประชาชนในเขตบริการของโรงเรียน

3. เตรียมนักเรียนที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อให้มีความรู้ความ
สามารถในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่นและครบวงจร

4. สามารถระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้
ในการพัฒนาคนในชนบท

5. มีส่วนช่วยลดปัญหาความยากจนและปัญหาคนว่างงานใน
ท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การพัฒนาชนบทของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ เป็นการดำเนินงานการพัฒนาชนบทที่มุ่งเน้น การพัฒนาคุณภาพคนในชนบท ทั้งในและนอก

ระบบโรงเรียน โดยใช้โรงเรียนประถมศึกษาเป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จึงได้นำเอาความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชนบทของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มาใช้ในการกำหนดเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัยด้วย

ตอนที่ 2 บทบาทการใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา

1. ความหมาย แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความหมาย แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท จะได้กล่าวถึง ความหมายของบทบาทและแนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท ดังต่อไปนี้

1.1 ความหมายของบทบาท

นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยาและผู้รู้หลายท่าน ได้สรุปความหมายของคำว่า "บทบาท" (Roles) ไว้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า หมายถึง การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525 : 453)

ส่วน สุพัศรา สุภาพ (2519 : 29) ได้ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาทคือ ต้องเลี้ยงลูก เป็นครู บทบาทคือ สั่งสอนอบรมนักเรียนให้ดี เป็นคนใช้ บทบาทคือ ปฏิบัติตามคำสั่งหม่อม

สำหรับ อุทัย หิรัญโต (2519 : 120) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่หรือการแสดงออกของคนที่มีความคิดหรือหวังว่าจะทำ เมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง การที่ประชาชนคาดหวังหรือหวังให้กระทำอย่างนั้น คือ เอาจุติธรรมและหน้าที่ทางสังคมของเขาเป็นมูลฐาน

นอกจากนี้ยังมี เลวินสัน (Levinson, 1964 : 284-285) ได้สรุปความหมายของบทบาทไว้ 3 ประการ คือ

1. บทบาท หมายถึง ปทัสถาน ความมุ่งหวัง ข้อห้าม ความรับผิดชอบ และอื่น ๆ ที่มีลักษณะในตัวเองเดียวกันซึ่งผูกพันอยู่กับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดให้ บทบาทตามความหมายนี้คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุด แต่มุ่งไปถึงการ ชี้บ่งถึงหน้าที่ที่ควรกระทำ
2. บทบาท หมายถึง ความคิดของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คิดและกระทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้น ๆ
3. บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคน โดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างของสังคม หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ แนวทางอันบุคคลพึงกระทำ เมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้น ๆ นั้นเอง

จากข้อเขียนเกี่ยวกับความหมายของบทบาทในหลายทัศนะดังกล่าวข้างต้น จึงพอสรุปความหมายในทัศนะของผู้วิจัยได้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลในสังคมที่แสดงออกมาตามฐานะหรือตำแหน่งทางสังคม ภายใต้ขอบเขตของสิทธิและหน้าที่ที่กำหนดไว้หรือตามที่สังคมคาดหวัง

1.2 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

บทบาท เป็นแนวความคิดที่สำคัญในวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา วัฒนธรรมและจิตวิทยา เพราะเหตุว่า เป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์ด้านสังคมศาสตร์

นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยา มีแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทว่า (จิตยา สุวรรณะชฎ, 2517 : 166-168) ฐานะ ตำแหน่งและบทบาทนั้น เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วก่อนที่บุคคลจะเข้าไปสวมตำแหน่งหรือฐานะนั้น ๆ บุคคลที่อยู่ในฐานะตำแหน่งใด ย่อมจะทำหน้าที่ที่จะให้ฐานะตำแหน่งนั้นมีบทบาทไปตามแบบฉบับ และคนหนึ่ง ๆ จะต้องมีฐานะตำแหน่งที่ตัวเองจะต้องเข้าดำรงเป็นชุด ๆ ส่วนจะมากน้อยแค่ไหนก็แล้วแต่คนนั้น ๆ หรือชนิดของสังคมที่เขาเป็นสมาชิกอยู่ในสังคมชนบทและสังคมเมือง ฐานะ ตำแหน่งและบทบาทของแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน

นักมานุษยวิทยาคนแรก ที่ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องสถานภาพและบทบาทคือ ลินตัน (Linton, 1964 : 113-114) เขาเห็นว่า สถานภาพเป็นนามธรรม หมายถึงตำแหน่ง ซึ่งจะเป็นเครื่องกำหนดบทบาทของตำแหน่งว่า ตำแหน่งนั้น ๆ

จะมีภารกิจหน้าที่อย่างไร ฉะนั้น เมื่อมีตำแหน่งเกิดขึ้น สิ่งที่ควบคู่มากับตำแหน่งก็คือบทบาทของตำแหน่ง เพราะว่าทุก ๆ ตำแหน่งจะต้องมีบทบาทกำกับ บทบาทและตำแหน่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้ จนกล่าวได้ว่าไม่อาจมีบทบาทได้โดยปราศจากตำแหน่ง หรือไม่อาจมีตำแหน่งได้โดยปราศจากบทบาท บทบาทและตำแหน่งเป็นสิ่งที่ควบคู่กันเสมอ เปรียบเสมือนเหรียญ ถ้าด้านหนึ่งของเหรียญคือตำแหน่ง อีกด้านหนึ่งของเหรียญก็คือบทบาทนั่นเอง

สำหรับ พิตยา สุวรรณะชฎ (2517 : 169) ได้ศึกษาเกี่ยวกับฐานะ ตำแหน่ง และบทบาทของสังคมมนุษย์ และได้สรุปเป็นสาระสำคัญไว้ ดังนี้

1. มีฐานะตำแหน่งอยู่จริงในทุกสังคม และมีอยู่ก่อนที่คนจะเข้าไปครอง
2. มีบทบาทที่ควรปฏิบัติเป็นประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง
3. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการกำหนดฐานะ ตำแหน่ง และบทบาทที่ควรจะเป็น
4. การที่คนเราจะทราบถึงฐานะ ตำแหน่ง และบทบาทนั้น ได้มาจากสังคมกรรม (Socialization) ในสังคมนั้น ๆ
5. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้น ไม่นั่นอน เสมอว่าจะเหมือนกับพฤติกรรมจริง ๆ ของคนที่ครองตำแหน่งนั้น ๆ เพราะพฤติกรรมจริง ๆ นั้น เป็นผลของปฏิกริยาของคนที่ครองฐานะ ตำแหน่ง ที่มีต่อบทบาทที่ควรจะเป็น บุคลิกภาพของตนเองและบุคลิกภาพของคนอื่นที่เข้าร่วมในพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม

อนึ่ง บทบาทสามารถจำแนกได้หลายประเภท ขึ้นอยู่กับแนวความคิดที่มารองรับ สำหรับ พิตยา สุวรรณะชฎ และกรมการพัฒนาศุมน (2510 : 9) ได้กล่าวถึงบทบาทไว้ว่า เป็นลักษณะของพฤติกรรมที่ถูกกำหนดโดยฐานะตำแหน่ง เขาได้แบ่งบทบาทออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. บทบาทตามอุดมคติ (Ideal Roles) หมายถึง บทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมสมควรปฏิบัติ

2. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Actual Roles) หมายถึง บทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมจะต้องปฏิบัติจริง

ส่วน ฌูร์นุซ วิจิตรพร (2533 : 17-18 อ้างอิงมาจากสงวน สุทธิเลิศอรุณ และคนอื่น ๆ, 2522 : 24-25) กล่าวถึง บทบาท ไว้ว่า บทบาทเป็นผลรวมของสิทธิและหน้าที่ บุคคลย่อมแสดงบทบาทตามสิทธิและหน้าที่ตามสถานภาพ การแสดงบทบาทแบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. บทบาทที่แสดงจริง เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพแสดงจริง ซึ่งอาจจะเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวังหรือบทบาทที่ตนเองคาดหวัง หรืออาจจะไม่เป็นบทบาทตามที่สังคมหรือตนเองคาดหวังก็ได้

2. บทบาทตามความคาดหวัง (Expected Roles) เป็นบทบาทที่ผู้อื่นคาดหวังว่า เจ้าของบทบาทควรมีบทบาทอย่างไร

3. บทบาทตามลักษณะการรับรู้ (Perceived Roles) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพรับรู้เองว่า ตนเองควรมีบทบาทอย่างไร

ในความคิดเห็นของ สงวนศรี วิรัชชัย (2527 : 23-24) ก็ได้แบ่งบทบาทออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. บทบาทตามที่กำหนด (Prescribed Roles) หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่า เป็นรูปแบบของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ อาทิเช่น ข้อกำหนดต่าง ๆ เช่น ข้อกำหนดที่ว่าข้าราชการต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่สั่งการ โดยชอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น

2. บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวัง หมายถึง บทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่ผู้เกี่ยวข้องคาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ บทบาทที่ผู้อื่นคาดหวังนี้มักจะสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด แต่ในบางครั้งบทบาทที่ผู้เกี่ยวข้องคาดหวัง อาจจะไม่ตรงกับบทบาทที่กำหนดไว้ก็ได้ เพราะ บางคนอาจมีการคาดหวังมากกว่าหรือน้อยกว่าข้อกำหนดที่ตนได้รับทราบ

3. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง (Subjective Roles) หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่งคิดและถือว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตน

คำร้องอยู่ เช่น ผู้บังคับบัญชาคิดว่าคนมีหน้าที่ควบคุมการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ไม่ต้องใส่ใจกับปัญหาส่วนตัวของผู้ใต้บังคับบัญชา ดังนั้น บทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่งอาจจะสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด และอาจจะตรงหรือไม่ตรงกับบทบาทที่ถูกต้องคาดหวังไว้ก็ได้

4. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Roles) หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติหรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง แต่ก็อาจจะมีกรณีที่บุคคลแสดงพฤติกรรมออกมาไม่ตรงตามความคิดของตนเองก็ได้

5. บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง ซึ่งโดยธรรมชาติการรับรู้ของเราก็จะมีการเลือกที่จะรับรู้ และอาจมีการรับรู้ที่ผิดพลาดไปจากความเป็นจริงได้ด้วยอิทธิพลจากประสบการณ์และสถานการณ์ต่างกัน

ในขณะที่ บรูมและเซลซนิก (Broom and Selznick, 1977 : 34-35) ได้อธิบายว่า บทบาทคือ แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสถานภาพ และอาจจะแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. บทบาทโดยอุดมคติของสังคม เป็นบทบาทที่สังคมกำหนดค่านิยมและหน้าที่ให้บุคคลในสถานภาพต่าง ๆ กระทำ ทำให้สังคมสามารถคาดคะเน หรือทำนายพฤติกรรมของบุคคลในสถานภาพนั้น ๆ ได้ จึงมีลักษณะเป็นบทบาทที่สังคมคาดหวัง

2. บทบาทตามความคิดหรือการรับรู้ของเจ้าของบทบาท เป็นบทบาทที่เจ้าของบทบาทคิดเอาเองว่าเมื่อเขามีสถานภาพอย่างนั้นแล้ว ควรจะมีบทบาทอย่างไร

3. บทบาทที่เจ้าของบทบาทได้กระทำจริง (Performed Roles) เป็นบทบาทที่บุคคลได้แสดงออกมาเป็นพฤติกรรมจริง ๆ เมื่อได้อยู่ในตำแหน่งหรือสถานภาพนั้น ๆ

นอกจากนี้ยังมี เบอร์โล (Berlo, 1966 : 153) ได้อธิบายถึงการศึกษาวิเคราะห์บทบาททางพฤติกรรมว่า ในการศึกษาอย่างน้อยที่สุดเราต้องเข้าถึงบทบาท 3 ประเภท คือ

1. บทบาทที่กำหนดไว้ (Role Prescriptions) เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่า บุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง
2. บทบาทที่กระทำจริง (Role Descriptions) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริง เมื่ออยู่ในบทบาทนั้น ๆ
3. บทบาทที่ถูกคาดหวัง (Role Expectations) เป็นบทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น ๆ ควรจะทำอะไรบ้าง

สรุปได้ว่า สถานภาพ (ฐานะหรือตำแหน่งทางสังคม) กับบทบาท เป็นสิ่งที่คู่กันเสมอ บทบาทของคน กลุ่มคนหรือองค์กร ย่อมเป็นไปตามสถานภาพภายใต้ขอบเขตของสิทธิและหน้าที่ที่สังคมได้กำหนดไว้ให้หรือที่สังคมคาดหวังไว้ อนึ่ง บทบาทสามารถจำแนกได้หลายประเภท ขึ้นอยู่กับแนวความคิดพื้นฐานที่มารองรับ สำหรับผู้วิจัยมีความเชื่อว่า สังคมนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติได้ตอบซึ่งกันและกันระหว่างผู้กระทำฝ่ายหนึ่งกับผู้ถูกกระทำอีกฝ่ายหนึ่ง จะเห็นว่า บทบาทสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท คือ ประเภทแรก บทบาทของผู้กระทำ เป็นบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ได้ปฏิบัติจริงหรือที่ได้รับรู้ หรือที่ได้คาดหวังไว้ว่าตนเองควรมีบทบาทอย่างไร ประเภทที่สอง บทบาทของผู้ถูกกระทำ เป็นบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งอื่น ๆ ได้มีปฏิสัมพันธ์ตอบโต้บทบาทของผู้กระทำ โดยได้แสดงการรับรู้ ความต้องการหรือที่คาดหวังไว้ว่า ผู้ที่เป็นเจ้าของบทบาทในตำแหน่งนั้น ควรจะทำอะไรบ้าง และประเภทที่สาม บทบาทร่วมระหว่างผู้กระทำกับผู้ถูกกระทำ เป็นบทบาทที่ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ได้ช่วยกันปรับปรุงสร้างสรรค์ หรือช่วยกันกำหนดบทบาทของบุคคลหรือหน่วยงานให้เป็นไปตามที่สังคมหรือชุมชนต้องการ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสองบทบาทแรกนั่นเอง

ในที่นี้ จะได้ทำการวิจัยเฉพาะรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงและบทบาทที่คาดหวังเท่านั้น ดังนี้คือ

1.2.1 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทที่ปฏิบัติจริง

บทบาทที่ปฏิบัติจริงตามแนวความคิดของ ทิตยา สุวรรณะพญ (2510 : 9) กล่าวไว้ว่า เป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติ บุคลิกภาพของผู้ดำรงฐานะตำแหน่ง อารมณ์ขณะแสดงบทบาทและอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่และปฏิกิริยาของผู้เกี่ยวข้อง

ในขณะที่ มีด (Mead, 1950 : 270) ได้อธิบายไว้ว่า องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงนั้น จะต้องประกอบด้วย

1. การรู้จักตนเอง
2. พฤติกรรมตามสถานการณ์ที่กำหนดให้ซึ่งเหมาะสมกับการส่งเสริมฐานะของตน
3. ภูมิหลังของการกระทำที่เกี่ยวกับผู้อื่น ซึ่งใช้เป็นแบบอย่างเพื่อให้การกระทำเฉพาะอย่างเป็นไปตามแนวทางที่โครงการ และ
4. การประเมินการกระทำตามบทบาทด้วยตนเองและโดยบุคคลอื่น

ส่วนความเห็นของ กอร์ดอน (Gordon, 1963 : 357) ให้ความหมายว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่แต่ละบุคคลกระทำจริง ๆ ในการตอบสนองต่อข้อกำหนดต่าง ๆ ในตำแหน่งที่เขากำลังครอบครองอยู่ โดยปกติจะมีช่องว่างที่เป็นความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือแบบแผนในบทบาทที่ปฏิบัติจริง

สรุปได้ว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริง เป็นพฤติกรรมของผู้ที่ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งที่ได้กระทำจริง ๆ ตามบทบาทและหน้าที่ที่กำหนดไว้สำหรับตำแหน่งนั้น ๆ

1.2.2 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทที่คาดหวัง

ในสังคมหรือองค์กรนั้น บุคคลต่าง ๆ สังเกตบทบาทหน้าที่ซึ่งกันและกัน และเข้าใจว่าตนเองควรแสดงบทบาทหน้าที่หรือพฤติกรรมอย่างไรจึงจะถูกต้องเหมาะสม ในขณะที่เดียวกันก็คาดหวังว่า บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งนั้น ๆ ควรจะแสดงบทบาทหน้าที่หรือพฤติกรรมเช่นไรด้วย

อนึ่ง ความคาดหวังของบุคคลนั้นย่อมแตกต่างกัน เพราะเหตุว่า คนแต่ละคนแต่ละกลุ่มต่างก็มีความคิดและความต้องการที่แตกต่างกัน และยังขึ้นอยู่กับ ประเมินความต้องการบนพื้นฐานของแนวความคิดที่แต่ละคนแต่ละกลุ่มยึดถืออยู่อีกด้วย ดังเช่นที่

ไอแซคและไมเคิล (Isaac and Michael, 1982 : 19) ได้เสนอแนวคิดพื้นฐานจาก
 คำนิยามเกี่ยวกับความต้องการ (Needs) ไว้ดังนี้ คือ

1. แนวคิดเชิงความไม่สอดคล้อง (Discrepancy View)

ถือว่า ความต้องการ เป็นความไม่สอดคล้องกันระหว่างการปฏิบัติที่ต้องการกับการปฏิบัติที่
 คอยสังเกตหรือคาดการณ์ (ทำนาย) ไว้

2. แนวคิดเชิงประชาธิปไตย (Democratic View) ถือว่า

ความต้องการ เป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งที่ต้องการระหว่างคนส่วนใหญ่ของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
 กัน

3. แนวคิดเชิงวินิจฉัย (Diagnostic View) ถือว่า ความ

ต้องการ เป็นบางสิ่งบางอย่างที่ยังไม่มีหรือที่ยังขาดการตรวจสอบความเสียหาย

4. แนวคิดเชิงวิเคราะห์ (Analytic View) ถือว่า ความ

ต้องการ เป็นสิ่งที่พัฒนาขึ้นโดยตรงมาจากการคาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ซึ่งสามารถให้รายละเอียด
 เกี่ยวกับฐานะ (ตำแหน่ง) ปัจจุบันได้

นอกจากนี้ ยังมีผู้รู้ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคาดหวังไว้

ดังนี้ คือ

ก๊อ สวีส์ตีฟาดิชย์ (2520 : ไม่ปรากฏเลขหน้า) ได้กล่าวถึง

ความคาดหวังของบุคคลในองค์การตามแนวทางทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ไว้ว่า
 คนในองค์การทุกคนย่อมมีฐานะและตำแหน่งต่าง ๆ กัน ตำแหน่งที่เขาครองอยู่เป็นเครื่อง
 กำหนดให้เขาแสดงบทบาทที่กำหนดไว้ บทบาทที่กำหนดในองค์การนี้เป็นที่รู้กันอย่างแพร่หลาย
 ในองค์การแต่ละแห่ง คนไหนแสดงบทบาทผิด คนอื่นย่อมรู้ว่าเขาแสดงผิด เมื่อทุกคนมีบทบาท
 ประจำตำแหน่งที่เขาครองอยู่ คนที่เกี่ยวข้องย่อมมีความมุ่งหวัง (Expectation) ว่า
 เขาจะแสดงบทบาทให้เหมาะสมกับตำแหน่งของเขา

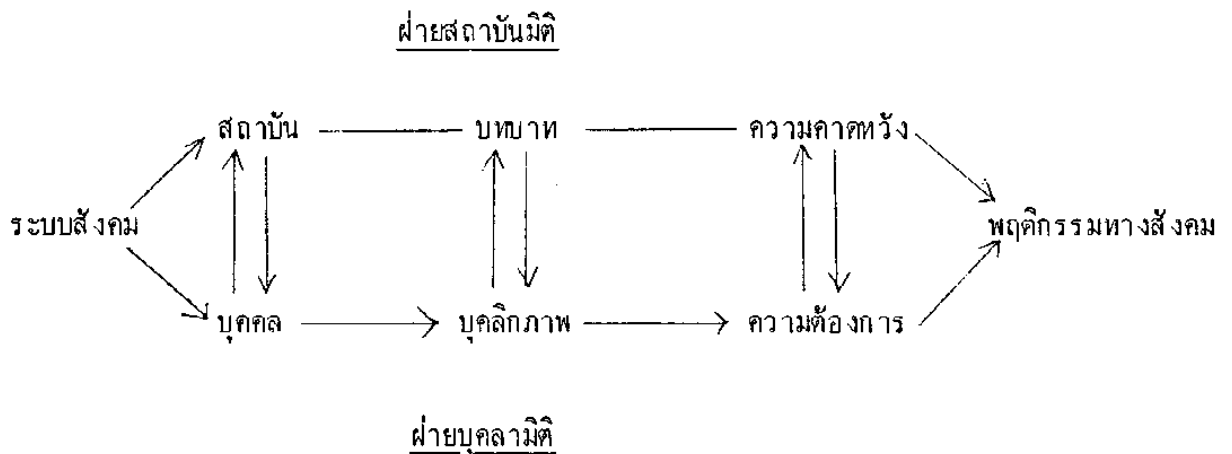
ส่วน ภิญโญ สาร (2512 : 7) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับ

บทบาทที่คาดหวังว่า...พฤติกรรมของผู้ดำรงตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใดก็ตาม มักจะแสดงออก

โดยอาศัยความนึกคิดคาดคะเนว่าผู้อื่นเขาหวังที่จะเห็นว่า ผู้ดำรงตำแหน่งนั้นควร จะปฏิบัติ เช่นไร เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ส่วนมากผู้ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง มักจะ สังเกตหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งอื่น แล้วก็กะหน้าที่ให้กับตำแหน่งของตนเองตามลักษณะ ความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่ง การสังเกตและการคาดคะเนว่า ผู้อื่นอยากให้คุณทำอะไร นั้น ไม่จำเป็นที่จะต้องตรงกับความต้องการที่แท้จริงของผู้อื่น ในกรณีที่คาดคะเนไม่ตรงกัน ผู้ดำรงตำแหน่งมักจะไม่สบายใจ เวลาดำเนินงานอย่างไรคลงไปที่ไม่ตรงกับการคาดคะเน ความไม่สบายใจ เช่นนี้มีผลกระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติงานของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ด้วย..

แนวความคิดของ ดีเรก . โรจน์ปาน (2530 : 15 อ้างอิงมาจาก Getzels and Others. n.p., n.d.) ได้กล่าวถึงความคาดหวังไว้ พอสรุปได้ดังนี้คือ

ความคาดหวังของบุคคลนั้นย่อมแตกต่างกันไป เพราะคนเราต่างก็มี ความคิดและความต้องการต่างกัน จึงทำให้พฤติกรรมทางสังคมของบุคคลแตกต่างกันด้วย และบุคคลได้รับอิทธิพลจากความคาดหวังของคนในองค์กรหรือจากจุดประสงค์ขององค์กร ซึ่งเรียกว่า เป็นฝ่ายสถาบันมิติ (Monothetic Dimension) ประการหนึ่ง กับความต้องการส่วนตัวของตัวเอง ซึ่งเรียกว่า ฝ่ายบุคคลมิติ (Idiographic Dimension) อีกประการหนึ่ง ทั้งสองประการนี้จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งสามารถแสดง กระบวนการทางสังคมได้ ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 กระบวนการทางสังคมตามแนวทางความคาดหวัง

ที่มา : ทิเรก โรจนเป็าน, 2530 : 15 อ้างอิงมาจาก Getzels and Others.
n.p., n.d.

ซิล (Sill, 1968 : 230) ก็ได้ให้ความเห็นว่า

บทบาทที่คาดหวัง เป็นการกระทำหรือคุณสมบัติต่าง ๆ ซึ่งผู้อยู่ในตำแหน่งหนึ่ง ๆ ควรจะมีผู้ได้ตำแหน่งไม่เพียงแต่แสดงพฤติกรรมตามบทบาทซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของคนอื่น ๆ ในสังคมทั่วไป ยังต้องแสดงบทบาทซึ่งจะทำให้การครอบครองตำแหน่งของตนเองอยู่ตลอดไป ดังนั้น การที่จะแสดงบทบาทให้ประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่คาดหวังกับความต้องการของบุคคลนั้น

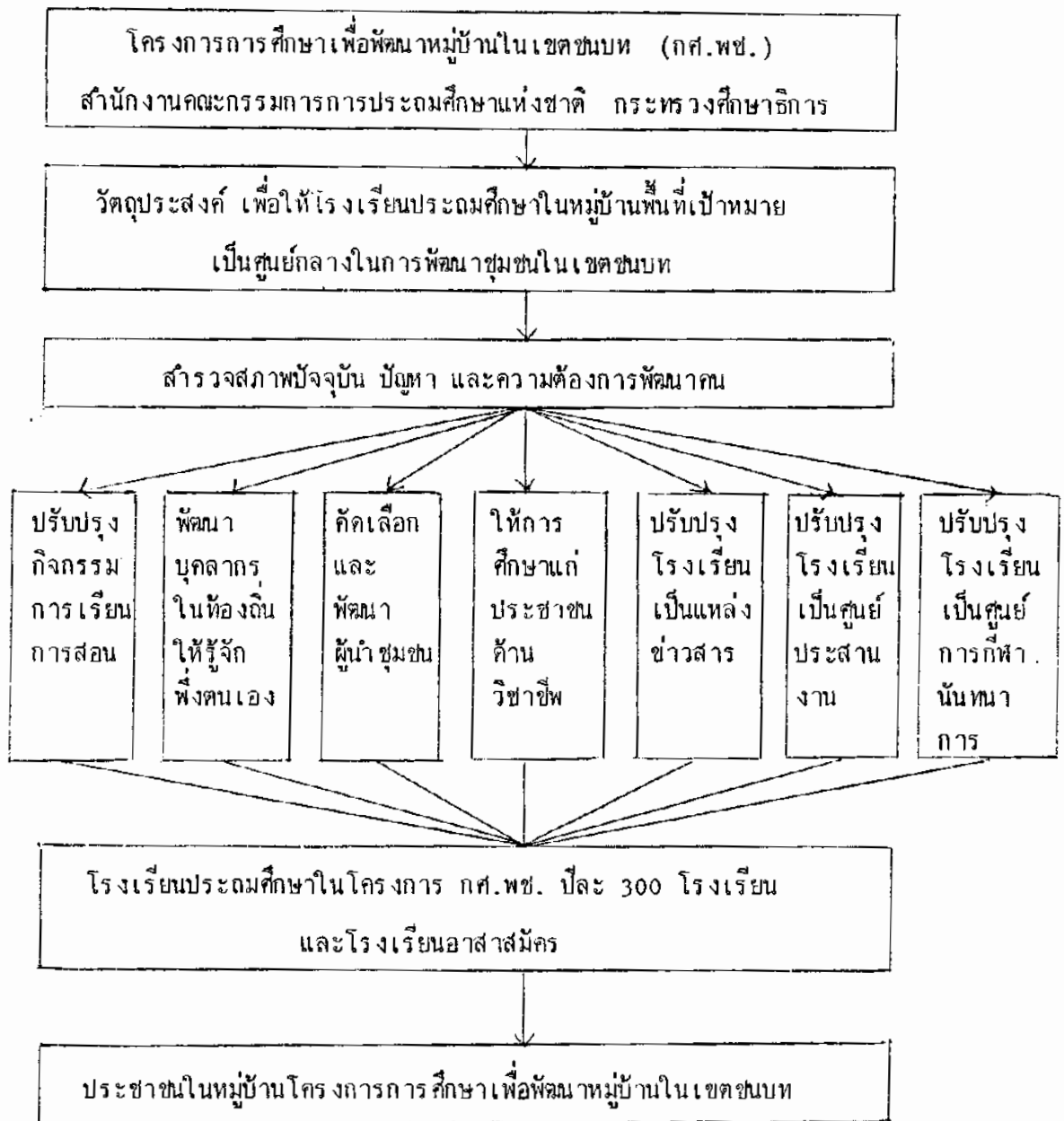
สรุปได้ว่า บทบาทที่คาดหวังเป็นการคาดหมายสิ่งที่จะปฏิบัติไว้ล่วงหน้าของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ว่าจะต้องกระทำอะไรบ้าง

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จึงให้นำเอาความหมายและแนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทมาใช้ในการกำหนดเป็นกรอบแนวความคิดในการวิจัย และได้ใช้บทบาทที่ปฏิบัติจริง และบทบาทที่คาดหวังเป็นตัวแปรตามในการวิจัยครั้งนี้ด้วย

2. บทบาทการใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาใน
โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

การมีส่วนในการพัฒนาชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา ได้ดำเนินการมาเป็นเวลาช้านาน เพราะโรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาที่สำคัญของชุมชน จึงมีความเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเสมอมา แต่ที่ได้เริ่มปรับปรุงโรงเรียนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างมีหลักการและวิธีการในรูปแบบของโรงเรียนชุมชน ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา ผลการดำเนินงานปรากฏว่า มีการเปลี่ยนแปลงที่ก้าวหน้าขึ้นทั้งในโรงเรียนและชุมชน (ศิริวัฒน์ นิจนตร, 2528 : 121) อย่างไรก็ตาม รูปแบบการดำเนินงานของโรงเรียนชุมชนดังกล่าว ยากต่อการปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จตามหลักการและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ เพราะบทบาทของโรงเรียนที่กำหนดไว้ ไม่มีลักษณะที่มีความชัดเจนต่อการปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) รัฐบาลจึงได้กำหนดให้งานพัฒนาชนบทพื้นที่ยากจนเป็นนโยบายที่สำคัญที่สุด และได้มอบหมายให้กระทรวงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดำเนินการกระทรวงศึกษาธิการซึ่งเป็น 1 ใน 4 กระทรวงหลักที่ได้รับมอบหมาย จึงได้ดำเนินการพัฒนาชนบทด้วยมีเจตนารมณ์ที่มุ่งจะพัฒนาคน ดังนั้น ในปีงบประมาณ 2526 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้โรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่เป้าหมาย เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนในเขตชนบทยากจน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2527 : 29) ซึ่งมีลักษณะการดำเนินงานในตัวเอง เดียวกันกับโรงเรียนชุมชนเดิม เพียงแต่มีรูปแบบการดำเนินงานและได้มีการกำหนดบทบาทและแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนในโครงการไว้อย่างชัดเจน ง่ายต่อการปฏิบัติและการติดตามผลการดำเนินงาน โดยเน้นการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท 8 ประการ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2531 : 4)

1. ปรับปรุงการเรียนการสอนให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตได้
 2. ส่งเสริมให้ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สามารถดำเนินการสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการพัฒนาคนและทรัพยากรที่มี เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นของชุมชนที่โรงเรียนรับผิดชอบ
 3. พัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นให้มีความรู้ความเข้าใจ ให้เกิดความตระหนักและยอมรับความจำเป็นในการพัฒนาชุมชน โดยการพึ่งพาตนเอง
 4. คัดเลือกและพัฒนาผู้นำให้ได้ผู้นำที่มีความซื่อสัตย์ เสียสละและมีคุณสมบัติของนักพัฒนา เพื่อจะได้ช่วยพัฒนาคนในหมู่บ้าน โดยทำเป็นตัวอย่าง
 5. ให้การศึกษาแก่ประชาชนทั้งในและนอกระบบโรงเรียน ในด้านอาชีพที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
 6. ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นแหล่งข่าวสาร เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน
 7. ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นศูนย์ประสานงาน ตลอดจนบริการด้านวิชาการและอาชีพเพื่อพัฒนาชนบท
 8. ปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นศูนย์ส่งเสริมการกีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น
- อนึ่ง รายละเอียดของการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการดังกล่าวข้างต้น สามารถแสดงให้เห็นได้ชัดเจนดังภาพประกอบ 4

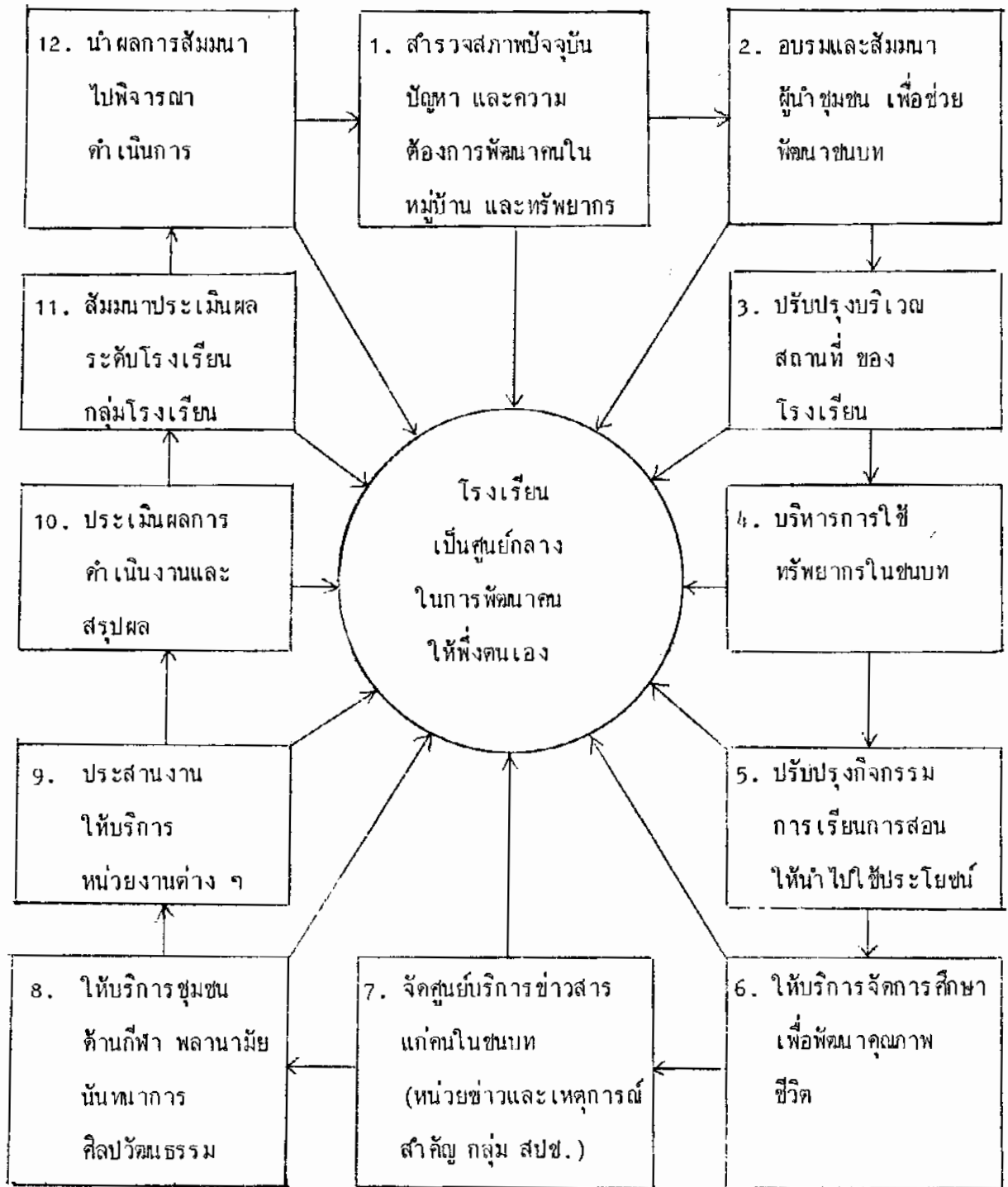
ภาพประกอบ 4 แผนภูมิแสดงการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528 : 8

สำหรับการดำเนินงานของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทนั้น มีขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้คือ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2529 : 13-14)

1. สำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาคนในหมู่บ้านที่โรงเรียนตั้งอยู่ รวมทั้งเตรียมระดมทรัพยากร วัสดุอาคาร อาคารสถานที่ เครื่องมือเครื่องใช้ที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด
2. จัดอบรมและสัมมนาผู้นำชุมชนในพื้นที่เป้าหมายให้มีความรู้ความเข้าใจโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท และให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน
3. ปรับปรุงบริเวณสถานที่และสนามของโรงเรียนให้เหมาะสมกับการเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชนบท
4. บริหารการใช้ทรัพยากร บุคลากร วัสดุครุภัณฑ์ เพื่อใช้ในการเรียนการสอนวิชาชีวะในชนบทได้คุ้มค่า เกิดประโยชน์แก่ประชาชนในการพัฒนาชนบทมากที่สุด
5. ปรับปรุงการเรียนการสอนให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองและสังคม ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
6. ให้บริการด้านการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนในหมู่บ้าน
7. จัดบริการข่าวสาร เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนพื้นที่เป้าหมาย
8. ให้บริการชุมชนด้านกีฬา พละนันทนาการและศิลปวัฒนธรรม
9. ประสานงานและให้บริการกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าไปช่วยพัฒนาชนบทตามขอบเขตและอำนาจหน้าที่ของโรงเรียน
10. ประเมินผลการดำเนินงานและสรุปผล เพื่อนำข้อบกพร่องมาประชุมปรึกษาและหาแนวทางปรับปรุงแก้ไข

11. จัดสัมมนาประเมินผล เพื่อแลกเปลี่ยนผลงาน ข้อคิดเห็นและแนวทางการดำเนินงานในปีต่อไป
 12. นำผลจากการสัมมนาไปพิจารณาปรับปรุงการดำเนินงานในปีต่อไป
- รายละเอียดดังกล่าว สามารถแสดงลำดับขั้นตอนการดำเนินงานของโรงเรียนได้ ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 แผนภูมิแสดงลำดับขั้นตอนในการดำเนินงานของโรงเรียนในโครงการการศึกษา เพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2529 : 15

จากรายละเอียดของเอกสาร เกี่ยวกับการใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชน
ดังกล่าวข้างต้น จึงสามารถสรุป ทรรศนะการใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนของโรงเรียน
ประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ได้ 6 ด้าน คือ

1. บทบาทด้านการจัดการเรียนการสอน
2. บทบาทด้านการฝึกและพัฒนาบุคลากร
3. บทบาทด้านการจัดโรงเรียนให้เป็นแหล่งข่าวสารของชุมชน
4. บทบาทด้านการจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางด้านวิชาการและการอาชีพ
5. บทบาทด้านการจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์ส่งเสริมการกีฬา นันทนาการ
ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น
6. บทบาทด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท
หนึ่ง บทบาทหน้าที่ของโรงเรียนดังกล่าวข้างต้นนี้ หากมองในแง่ของระบบ
(System) อันประกอบด้วยปัจจัยป้อนเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และ
ผลผลิต (Output) ถือได้ว่า บทบาทเป็นกระบวนการในการดำเนินงานโครงการการ
ศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ซึ่งมีรายละเอียดของบทบาททั้ง 6 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. บทบาทด้านการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน เป็นกระบวนการในการใช้หลักสูตรที่สำคัญ
ที่สุด เพราะเป็นกิจกรรมที่เป็นหน้าที่โดยตรงของครูปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมที่ครูต้องใกล้ชิด
กับเด็กและเด็กจะต้องปฏิบัติมากที่สุด ถ้าเปรียบเทียบการเรียนการสอนเป็นการสร้างภาพยนตร์
หรือละครแล้ว นักเรียนก็เป็นผู้แสดง ครูเป็นผู้กำกับการแสดง ดังนั้น การจัดการเรียนการ
สอนที่ต้องการตามกรอบนโยบายในการพัฒนาชนบทของกระทรวงศึกษาธิการและสนองตอบต่อ
วัตถุประสงค์ของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทก็คือ การจัดการเรียนการ
สอนตามจุดหมายและโครงสร้างของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง
พ.ศ. 2533) ที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการจัด
การเรียนการสอนที่หลากหลาย โดยเน้นทักษะกระบวนการเรียนรู้เป็นประการสำคัญ

อนึ่ง การจัดการศึกษาของโรงเรียนที่จะให้มีผลต่อการพัฒนาชุมชนนั้น โรงเรียนจะต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องและเกื้อกูลต่อการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจและสังคม ในท้องถิ่น โดยจะต้องพิจารณาทำเนียบการอย่างน้อย 3 ประการ คือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533 : 33-34)

1. จัดทำและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตของตนเองในท้องถิ่น เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคมในท้องถิ่นของตน จากใกล้ตัวไปสู่ไกลตัวออกไป แต่ไม่ละเลยที่จะเจาะลึกเรียนรู้ท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น จนสามารถแก้ปัญหา พัฒนาชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นของตนเองได้ นักเรียนจะรักท้องถิ่น ไม่อพยพหลบหนีออกไปจากท้องถิ่นของตนเอง
 2. จัดกระบวนการเรียนการสอนส่งเสริมให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ตรง ได้พบเห็น ได้สัมผัส ได้กระทำจริงต่อสภาพชีวิต อาชีพ เศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจและสังคม ได้ฝึกอาชีพในการปฏิบัติงานและดำเนินการอย่างแท้จริงในท้องถิ่น กิจกรรมเหล่านี้จัดเป็นกระบวนการเรียนของนักเรียน นั่นคือ การดึงสภาพนอกโรงเรียนเข้าสู่การเรียนของนักเรียนและเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ออกไปเรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่น
 3. กระบวนการเรียนการสอนเน้นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น เข้ามามีส่วนช่วยอย่างใกล้ชิด ทรัพยากรท้องถิ่นคือ โรงงาน สถานที่ประกอบการ ทรัพยากรมนุษย์ คือ วิทยากรวิชาการต่าง ๆ อาชีพต่าง ๆ รวมถึงกิจกรรมโครงการตามแผนพัฒนาท้องถิ่นด้วย
- ฉะนั้น เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสนองต่อความต้องการและเหมาะสมกับสภาพของชุมชน ควรจะได้ปรับปรุงในเรื่องวิชาสามัญและวิชาชีพ ให้เอื้ออำนวยประโยชน์ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ซึ่งสามารถดำเนินการได้ดังนี้ คือ (คิ้วาน ชาวหนู, 2528 : 81-83)

1. วิชาสามัญ ดำเนินการดังนี้
 - 1.1 สสำรวจชุมชนในเรื่องต่อไปนี้

- 1.1.1 ปัญหาของชุมชนที่เยาวชนจะต้องตระหนักถึง
- 1.1.2 คุณธรรม จริยธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี
- 1.1.3 ผู้ชำนาญการในชุมชน
- 1.1.4 ความต้องการของชุมชนด้านอื่น ๆ
- 1.2 ศึกษาหลักสูตร ให้ศึกษาว่ามีส่วนใดบ้างในแต่ละรายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชุมชนและทรัพยากรของท้องถิ่น
- 1.3 จัดเตรียมคู่มือ โดยบรรจุเรื่องราวเกี่ยวกับทรัพยากรในท้องถิ่น และเรื่องที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน เข้าใจในกระบวนการเรียนการสอน
- 1.4 จัดประชุมปฏิบัติการ เพื่อชี้แจงและปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับทรัพยากรของท้องถิ่น
- 1.5 ดำเนินการสอนในห้องเรียน การจัดบรรยากาศการเรียนการสอนให้เอื้ออำนวยโอกาสต่อการใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- 1.6 เชิญวิทยากรท้องถิ่น มาให้ความรู้แก่นักเรียนในบางโอกาส
2. วิชาชีพ ดำเนินการดังนี้
- 2.1 สืบรวจทรัพยากรในชุมชน
- 2.2 การวางแผนพัฒนา ซึ่งจะต้องคำนึงถึงทรัพยากรในชุมชนที่จะร่วมพัฒนาชุมชน
- 2.3 วิเคราะห์ความสนใจและความต้องการของคนในชุมชน
- 2.4 จัดลำดับความสนใจและความต้องการ เพื่อจัดโครงการสนองตอบความต้องการนั้น ๆ

สำหรับกิจกรรมในด้านการจัดการเรียนการสอนนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 17-37) ได้จัดทำกิจกรรมเสนอแนะไว้ดังนี้ คือ

1. กิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน จะช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในระบบสหกรณ์ขึ้นและเป็นตัวอย่างที่จะกระตุ้นให้ประชาชนเกิดแนวความคิดที่จะจัดสหกรณ์ร้านค้าขึ้นในชุมชน
2. กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน การที่นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปตามข้อตกลงของส่วนรวม เป็นการสร้างวินัยในตนเอง อันเป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย
3. กิจกรรมการรักษาความสะอาด การให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติการรักษาความสะอาดของร่างกาย เสื้อผ้า เครื่องใช้ ที่อยู่อาศัย อย่างสม่ำเสมอและถูกวิธี จะทำให้เกิดสุขนิสัยที่ดีติดตัวต่อไป
4. กิจกรรมการจัดอาหารกลางวัน การให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีประโยชน์และมีคุณค่าทางโภชนาการอย่างเพียงพอ ทำให้ร่างกายแข็งแรง และสามารถร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนได้ดี
5. กิจกรรมส่งเสริมการประกอบอาหารตามสภาพท้องถิ่น การให้นักเรียนสามารถประกอบอาหารที่นิยมรับประทานในท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องหลักโภชนาการเป็นประจำ ทำให้มีสุขภาพที่ดีทั้งตนเองและบุคคลในครอบครัว
6. กิจกรรมวันกัตัญญุกตเวที การปลุกฝังให้นักเรียนเกิดความรู้สึกและสำนึกในความเป็นผู้มีกัตัญญุกตเวที ก่อให้เกิดความผูกพันอย่างใกล้ชิดระหว่างบุคคลในครอบครัวและชุมชน
7. กิจกรรมการออมทรัพย์ การสะสมทรัพย์เพื่อใช้ในยามจำเป็น เป็นการปลุกฝังให้รู้คุณค่าของการประหยัด ซึ่งต้องฝึกปฏิบัติตั้งแต่เยาว์วัย
8. กิจกรรมการถนอมอาหาร การให้นักเรียนรู้จักวิธีถนอมอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่นไว้รับประทานและจำหน่ายนอกฤดูกาล จะเป็นการประหยัดและเพิ่มพูนรายได้แก่ตนเองและครอบครัว
9. กิจกรรมวันน้ำทิพย์ ผู้อาวุโสเมื่อได้รับการเอาใจใส่และเห็นความสำคัญจากสังคม ย่อมมีกำลังใจสามารถที่จะเป็นแกนนำให้ลูกหลานและประชาชนใน

หมู่บ้าน เกิดความสามัคคีกลมเกลียว อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาหมู่บ้านของตนเองในที่สุด

10. กิจกรรมการฝึกสมาธิ การฝึกสมาธิอย่างถูกวิธีและสม่ำเสมอ จะทำให้มีจิตใจแน่วแน่และเชื่อมั่นในตนเอง มีเหตุผล ตัดสินใจกระทำสิ่งใด ๆ ด้วยความรอบคอบ มีสติทั้งในการเรียนและการทำงาน

11. กิจกรรมการอนุรักษ์วรรณคดีไทย การจัดกิจกรรมให้นักเรียนเกิดความสนใจและซาบซึ้งในวรรณคดีไทย จะทำให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในการช่วยกันรักษาเอกลักษณ์ของชาติไทย

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ประถมศึกษาในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทนั้น เป็นการจัดการเรียน การสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ทุกประการ เพียงแต่ว่าโรงเรียนจะต้องพัฒนาหลักสูตร เพื่อปรับปรุงเนื้อหาวิชาและกิจกรรม ที่สอนให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ต้องปรับปรุงวิธีสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและใช้วิธี สอนที่หลากหลาย เน้นกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการปรับปรุงวิธีการวัดและประเมินผลที่ เน้นทั้งทางด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย จิตพิสัย และทักษะกระบวนการ ทั้งนี้ เพื่อให้นักเรียน ได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติควบคู่กับทฤษฎีจนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้อย่าง แท้จริง

2. บทบาทด้านการฝึกและพัฒนาบุคลากร

การฝึกและพัฒนาบุคลากร เป็นหลักการที่จะให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับ โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท มีความรู้ ความเข้าใจ ให้เกิดความ ตระหนักและยอมรับความจำเป็นในการพัฒนาชุมชน โดยหลักการพึ่งตนเอง

การที่มนุษย์ชอบอยู่รวมกันเป็นหมู่ เป็นคณะหรือเป็นกลุ่ม จึงเกิดมีผู้นำ ขึ้นโดยธรรมชาติ ที่จะทำหน้าที่ชักจูง ชี้นำให้คนในกลุ่มได้ร่วมมือกันและทำกิจกรรมในทาง ที่ถูกต้อง เกิดผลดีต่อส่วนรวม โดยผู้นำจะคอยผลักดันหรือชักจูงให้ชุมชนนั้นเคลื่อนไหว ก็จะเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้ก้าวไปอย่างมีระบบ

ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท จึงมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องแสวงหาความร่วมมือจากบุคลากรในโรงเรียนและจากประชาชน ในชุมชน ซึ่งในเบื้องต้นโรงเรียนจะต้องแสวงหาผู้นำในการดำเนินงานของครูในโรงเรียน เพื่อให้เขาได้ดำเนินงานโครงการด้วยความรับผิดชอบอย่างสูง และมุ่งมั่นที่จะทำให้งานนั้น ประสบผลสำเร็จ ในขณะเดียวกัน โรงเรียนก็จะได้อาศัยบุคคลเหล่านี้ไปขอความร่วมมือ จากกลุ่มชนต่าง ๆ ตามหน้าที่รับผิดชอบและสามารถดำเนินการแสวงหา คัดเลือกและพัฒนา ผู้นำกลุ่มชนจากบุคคลที่ให้ความร่วมมือกับโรงเรียนได้ง่ายขึ้น ข้อสำคัญโรงเรียนจะต้องชี้แจง นโยบาย หลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ให้ครูทุกคนมองเห็นความจำเป็นที่จะต้องดำเนินงานและให้ความร่วมมือต่อโครงการและ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเสียก่อน จึงชี้แจงให้เห็นความจำเป็นในการมีผู้นำมาร่วมงานกับ ทางโรงเรียน แล้วดำเนินงานแสวงหา คัดเลือกและพัฒนาผู้นำเป็นลำดับไป

อนึ่ง ในการแสวงหา คัดเลือกและพัฒนาผู้นำ จึงสามารถกระทำได้ ดังนี้ คือ

1. การแสวงหาผู้นำ ควรจะได้พิจารณาบุคคลที่มีคุณลักษณะดังนี้ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528 : 83) เป็นบุคคลซึ่งประชาชน ในชุมชนยกย่องนับถือ มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หนักต่อ เหตุการณ์ ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นผู้ที่สามารถชักจูงให้ ประชาชนมีความเห็นคล้อยตามและร่วมมือด้วย นอกจากนี้ ควรจะเป็นผู้มีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม โอบอ้อมอารีและมีบุคลิกที่เหมาะสมกับการ เป็นผู้นำกลุ่ม

2. การคัดเลือกผู้นำ เพื่อให้ได้ผู้นำที่เหมาะสม ควรใช้วิธีการ ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528 : 83)

1. โดยการสังเกตว่า บุคคลใดที่ประชาชนยกย่อง นับถือ ขอคำปรึกษา ขอความช่วยเหลือ เมื่อเกิดปัญหาขึ้น
2. โดยการสอบถาม หรือการสัมภาษณ์

3. โดยการประชุมอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อจับความรู้สึกของกลุ่มว่า ยกย่องบุคคลใดเป็นผู้นำกลุ่ม

4. โดยเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชน เพื่อให้ทราบว่าบุคคลใดอยู่เบื้องหลังความสำเร็จของงานต่าง ๆ

3. การพัฒนาผู้นำ ต้องมีการฝึกอบรมผู้นำที่โรงเรียนคัดเลือกไว้ ให้มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินงานโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท ภายใต้วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทดังนี้ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2531 : 52)

1. เพื่อสร้างทัศนคติของการ เป็นนักพัฒนาชุมชนให้แก่ผู้เข้าฝึกอบรม

2. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมในเรื่องของโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท

3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้การพัฒนาชุมชนบรรลุผลตามอุดมการณ์และเป้าหมายของแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

4. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ปฏิบัติตัวในการพัฒนาที่สมบูรณ์แบบทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม ความคิด และจิตใจอย่างแท้จริง โดยการกินอยู่ร่วมกัน และอยู่ในระเบียบ บรรยากาศที่เคร่งครัดอย่างเดียวกัน

5. เพื่อรวบรวมแนวความคิด ประสบการณ์และข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

6. เพื่อกำหนดรูปแบบ ขั้นตอน และวิธีดำเนินงาน

สำหรับในการพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้นำ ชุมชนและประชาชน โรงเรียนสามารถดำเนินการได้ ดังนี้คือ (จิรพรพรณ กาญจนจิตรรา, 2520 : 81)

1. แนะนำและกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงความรับผิดชอบ ต่อตนเองและต่อส่วนรวมอย่างเหมาะสมและถูกต้อง

2. สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน ให้เกิดความรู้สึกและมิจิตใจรักเพื่อนร่วมชาติและภูมิใจในดินแดนดินไทย

3. กระตุ้นให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความคิดริเริ่ม มีความสามารถในการช่วยเหลือตัวเอง เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดข้องและอุปสรรคต่าง ๆ หงของตัว และส่วนรวม

4. แนะนำให้ประชาชนรู้จักและเข้าใจสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

5. สร้างให้ประชาชนมีความรู้สึกและมีความคิดในการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยเหตุผล

สำหรับกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อการฝึกและพัฒนาบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 71-77, 59-68) ได้จัดทำกิจกรรมเสนอแนะไว้ ดังนี้คือ

1. กิจกรรมการคัดเลือกและพัฒนาผู้นำ ห้องดิน การคัดเลือกและพัฒนาผู้นำห้องดินให้เป็นนักพัฒนาที่มีอุดมการณ์ มีความรู้ ความสามารถและเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตน ย่อมจะเป็นแกนนำในการปฏิบัติงาน ที่ได้รับมอบหมายในการพัฒนาห้องดินอย่างมีประสิทธิภาพ

2. กิจกรรมกลุ่มนักเรียนตัวอย่าง การยกย่องกลุ่มนักเรียนที่กระทำความดีให้ปรากฏ ย่อมเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนให้นักเรียนในโรงเรียนได้ประพฤติปฏิบัติตาม

3. กิจกรรมผู้นำตัวอย่าง การยกย่องและประกาศเกียรติคุณผู้นำตัวอย่างที่ได้รับการคัดเลือก ย่อมเป็นการส่งเสริมและให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานดีเด่น

4. กิจกรรมบุคคลตัวอย่างในชุมชน การดำเนินชีวิตของนักเรียนและบุคคลในชุมชนควรยึดถือแบบแผนการดำเนินชีวิตของผู้ที่มีความประพฤติและคุณธรรมความดีเป็นตัวอย่าง

5. กิจกรรมยกย่องคนดี การยกย่องคนดีให้ปรากฏเป็นตัวอย่างแก่นักเรียน จะช่วยให้นักเรียนได้ตัวอย่างบุคคลไปพิจารณาและปฏิบัติได้ง่ายขึ้น ทั้งเป็นการจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ตามกรอบนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ

6. กิจกรรมพัฒนาบ้านเรา งานบ้านเป็นแขนงงานหนึ่งของกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ที่โรงเรียนจัดประสบการณ์ให้นักเรียน การที่นักเรียนฝึกปฏิบัติเป็นกลุ่มที่โรงเรียนแล้วนำไปปฏิบัติที่บ้าน จะทำให้การเรียนการสอนสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและเป็นการพัฒนาบ้านเรือนให้น่าอยู่น่าอาศัยอีกด้วย

7. กิจกรรมส่งเสริมสาธารณสุขมูลฐาน การมีที่เก็บน้ำ คั้นน้ำ ใช้ที่กำจัดขยะและส้วมที่ถูกสุขลักษณะ จะช่วยส่งเสริมสุขภาพอนามัยทั้งของส่วนบุคคล ครอบครัว และชุมชน

8. กิจกรรมวันประชาร่วมใจ การพัฒนาประชาชนในชุมชนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ สำนึกในหน้าที่และเห็นประโยชน์ในการร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาท้องถิ่น จะเป็นทางนำไปสู่การพัฒนาชนบทให้ให้ผลดี

9. กิจกรรมจัดทำป้ายคำขวัญและคติพจน์ คำขวัญ คติพจน์และข้อคิดที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนา หากพบเห็นอยู่เสมอจะมีส่วนผลักดันให้เกิดการปฏิบัติตาม

10. กิจกรรมการปลูกสวนรุกขชาติท้องถิ่น การฝึกให้นักเรียนรักต้นไม้ ธรรมชาติ ภูมิใจในผลงานของเขา ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และเพิ่มพูนรายได้แล้วยังเป็นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้และสภาพธรรมชาติอีกด้วย

11. กิจกรรมกลุ่มบ้านตัวอย่าง การช่วยกันปรับปรุงดูแลและตกแต่งหมู่บ้านให้เป็นระเบียบสวยงาม ร่มรื่น ถูกสุขลักษณะ จะช่วยให้นักเรียนและประชาชนอยู่อย่างมีความสุขปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและมีความรักถิ่นที่อยู่ยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า มนุษย์เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จของการพัฒนา การรู้จักแสวงหา รู้จักคัดเลือกและรู้จักพัฒนาบุคลากรของท้องถิ่น เพื่อให้ได้บุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักและยอมรับความจำเป็นในการพัฒนาชุมชนโดยยึดหลักการพึ่งตนเอง พร้อมทั้งเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของนักพัฒนา มีความซื่อสัตย์ เสียสละและมีความเป็น

ผู้นำที่คืนแล้ว จะเป็นพลังสำคัญต่อการใ้การศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาให้ประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

3. บทบาทด้านการจัดโรงเรียนให้เป็นแหล่งข่าวสารของชุมชน

เนื่องจากโรงเรียนประถมศึกษา เป็นหน่วยงานของรัฐเพียงหน่วยงานเดียวที่กระจายครอบคลุมพื้นที่ชนบทมากที่สุด เป็นศูนย์กลางของประชาชนในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ จึงควรจะมีหน้าที่ให้บริการข่าวสารและความรู้แก่ประชาชนเพื่อวัตถุประสงค์ ดังนี้คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2528 : 84)

1. เพื่อเผยแพร่ข้อมูลและข่าวสารทั้งภายในและภายนอกชุมชน
2. เพื่อเป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้าบริการข้อมูลและข่าวสารของชุมชน
3. เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน

ดังนั้น เพื่อให้สนองวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นนี้ โรงเรียนจึงต้องเตรียมการในเรื่องต่อไปนี้

1. สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เข้ามาใช้บริการต่าง ๆ ของโรงเรียน ช่วยเหลืองานด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน โดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างเสริมความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างบ้านกับโรงเรียน เช่น จัดให้มีสมาคมผู้ปกครองและครู เป็นต้น
2. เตรียมความพร้อมในการจัดกิจกรรมเผยแพร่ข่าวสาร เช่น จัดตั้งศูนย์กระจายข่าว เตรียมเนื้อหาสาระและข้อมูลข่าว เตรียมการจัดกิจกรรมด้านการประชาสัมพันธ์ จัดหาทรัพยากรเพื่อการบริหาร ฯลฯ
3. จัดเนื้อหาสาระและข้อมูลสำหรับบริการข่าวสาร เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน ข่าวสารที่เป็นความรู้ต่าง ๆ ความเคลื่อนไหวและนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางการศึกษา การเกษตร การสาธารณสุข เศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ตลอดจนความรู้ในเรื่องการอาชีพ กฎหมาย ค่านิยมต่าง ๆ ของชุมชน

4. เลือกหารูปแบบการจัดบริการข่าวสารที่เหมาะสมกับชุมชนนั้น เช่น จัดทำป้ายประกาศหรือป้ายประชาสัมพันธ์ จัดทำวารสารหรือหนังสือพิมพ์แผ่น บริการเสียงตามสาย จัดห้องสมุดสู่ชุมชน เป็นต้น

5. จัดระบบการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ โดยการรวบรวมข้อมูลจากการสำรวจ วิเคราะห์ แล้วจัดข้อมูลเป็นประเภทต่าง ๆ ควรมีการสำรวจและเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แน่นอน ถูกต้องและเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ เพื่อจะได้บริการแก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และใช้ในการวางแผนการปฏิบัติงานของโรงเรียน

สำหรับกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อการปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นแหล่งข่าวสารของชุมชน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 101-108) ได้จัดทำกิจกรรมเสนอแนะไว้ ดังนี้คือ

1. กิจกรรมศูนย์บริการข่าวสาร การเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้และเหตุการณ์ปัจจุบัน เป็นการฝึกทักษะด้านการใช้ภาษาไทยให้กับนักเรียน และยังเป็นการทำให้ครู นักเรียนและประชาชน มีความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2. กิจกรรมการจัดตกแต่งป้ายข่าว เหตุการณ์และวันสำคัญ การรายงานข่าว เหตุการณ์และวันสำคัญ โดยการเขียนหรือตัดข้อความประกอบแผนที่หรือรูปภาพ และมีการสรุปสาระสำคัญตลอดทั้งแนวปฏิบัติสำหรับนักเรียน ก็จะช่วยให้ข่าวและเหตุการณ์นั้น ๆ มีคุณค่ามากขึ้น

3. กิจกรรมหนังสือพิมพ์กระดานดำ การให้นักเรียนเขียนข่าวและเหตุการณ์ และเสนอสิ่งซึ่งคนในชุมชนควรรับทราบลงบนกระดานดำ หรือป้ายเขียนข่าวและเหตุการณ์ เป็นการส่งเสริมทักษะภาษาไทย ศิลปศึกษาและเป็นการเสนอข่าวเหตุการณ์แบบประหยัด ทั้งช่วยสนับสนุนการรณรงค์เพื่อความรู้หนังสืออีกด้วย

4. กิจกรรมหนังสือพิมพ์แผ่นเดียว การจัดทำหนังสือพิมพ์แผ่นเดียว โดยการคัดเลือกข่าว เหตุการณ์สำคัญ ความรู้ซึ่งเป็นประโยชน์กับคนในชุมชนและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาจัดพิมพ์เผยแพร่ให้ประชาชนในหมู่บ้านที่โรงเรียนตั้งอยู่ จะช่วยแก้ปัญหาให้กับประชาชนในชนบทได้ไม่น้อย

สรุปได้ว่า สถานการณ์โลกปัจจุบันถือได้ว่า เป็นโลกของข้อมูลข่าวสาร ชุมชนชนบทในสภาพปัจจุบันยังรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้น้อยและไม่ทันต่อเหตุการณ์ โรงเรียนในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารของชุมชน จึงมีความพร้อมพอสมควรที่จะสามารถจัดบริการข้อมูลข่าวสารให้แก่ชุมชน ด้วยวิธีการหรือรูปแบบต่าง ๆ ได้ดีกว่าหน่วยงานราชการอื่นใดที่มีอยู่ในชุมชน

4. บทบาทด้านการจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางด้านวิชาการและการอาชีพ

การจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านต่าง ๆ โรงเรียนจะต้องจัดบริการทางการศึกษาแก่ประชาชนทุกเพศวัย ทั้งเด็กที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนและผู้ใหญ่ นอกโรงเรียนด้วย เพราะเหตุว่า การให้ความรู้แก่ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน ถือได้ว่าเป็นบทบาทหน้าที่อีกด้านหนึ่งที่โรงเรียนพึงกระทำ เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถทั้งทางด้านวิชาการและการอาชีพแก่ประชาชน เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

อนึ่ง ในการปรับปรุงโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นศูนย์วิชาการของท้องถิ่นนั้น โรงเรียนจะต้องติดต่อประสานงานและร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อนำความรู้ แนวความคิดและวิธีการใหม่ ๆ ในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพมาเผยแพร่แก่ประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528 : 84-85)

1. เพื่อให้ประชาชนได้มาศึกษาหาความรู้และใช้บริการต่าง ๆ ของโรงเรียน
2. เพื่อให้ประชาชนได้ร่วมกิจกรรมที่จะส่งเสริมการปฏิบัติในด้านสุขภาพอนามัย การเกษตร การสหกรณ์ อุตสาหกรรมในครัวเรือน การวางแผนครอบครัว ตลอดจนสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ
3. เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้รวมกลุ่มกันทำงานในรูปคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ เพื่อปูพื้นฐานด้านประชาธิปไตย

4. เพื่อให้โรงเรียนได้มีส่วนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น กิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณี งานเทศกาลต่าง ๆ ของท้องถิ่น เป็นต้น

5. เพื่อส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน

ด้วยวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้น บุคลากรในโรงเรียนจึงควรร่วมมือกัน
ดำเนินการ ดังนี้คือ

1. ตั้งคณะกรรมการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการทางด้านวิชาการของชุมชน แล้วจัดลำดับความสำคัญ
2. การพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมรายได้ โดยการขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น มาให้ความรู้เกี่ยวกับอาชีพเสริม จัดฝึกอบรมระยะสั้น จัดกลุ่มสนใจ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้ใช้เวลาว่างจากการประกอบอาชีพ ได้มีโอกาสทำอาชีพเสริมหรืออาชีพรองให้เพิ่มรายได้แก่ครอบครัว

อนึ่ง โครงการและกิจกรรมการบริการชุมชนของโรงเรียนในฐานะ
ศูนย์กลางด้านวิชาการและการอาชีพนั้น มีขอบเขต ดังนี้คือ (ถนัด ม่วงมณี, 2527 :
12-13)

1. การให้ความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ การศึกษาที่จัดสำหรับให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น การศึกษาประเภทนี้จะมีลักษณะที่กำหนดเนื้อหาสาระไว้เป็นแบบแผน มีจุดเริ่มต้นและจุดจบของกระบวนการ เรียนรู้ที่แน่นอน
 2. การให้ข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้ข้อมูลและข่าวสารที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เพื่อย้ายและส่งเสริมความรู้ ความคิดต่าง ๆ ป้องกันการลืมหืมหนังสือและสิ่งที่ได้เรียนรู้มา
 3. การเพิ่มพูนความรู้และทักษะที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต ได้แก่ การศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถพัฒนางานอาชีพและชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดียิ่งขึ้น
- สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อการปรับปรุงโรงเรียน
ให้เป็นศูนย์กลางด้านวิชาการและการอาชีพ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ
(2528 : 111-122, 81-91) ได้จัดทำกิจกรรมเสนอแนะไว้ ดังนี้คือ

1. กิจกรรมศูนย์วิชาการชุมชน ในฐานะที่โรงเรียนเป็นแหล่งเกี่ยว
ในหมู่บ้านที่รวบรวมความรู้สาขาต่าง ๆ ไว้ การจัดโรงเรียนให้เป็นแหล่งวิชาการเพื่อใ้
นักเรียนและประชาชนในชุมชนได้ใช้บริการจากแหล่งความรู้นี้ ก็จะสมารถนำความรู้ที่ได้
ไปปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของตนเองและสังคมให้ดีขึ้น
2. กิจกรรมการบริการสุขภาพอนามัย โรงเรียนจัดให้มีการตรวจ
แนะนำและบริการ ด้านสุขภาพอนามัยแก่นักเรียนและประชาชน โดยร่วมมือกับเจ้าหน้าที่
สาธารณสุข เพื่อให้ให้นักเรียนและประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอนามัยเบื้องต้นและ
การใช้จ่ายสวัสดิการประจำบ้าน จะช่วยให้ตนเอง ครอบครัวและบุคคลในชุมชนมีสุขภาพสมบูรณ์
3. กิจกรรมนิทรรศการแสดงผลงาน โรงเรียนจัดเผยแพร่ผลงาน
ทางวิชาการและผลผลิตจากการฝึกปฏิบัติให้ชุมชนได้รู้เห็นและให้การสนับสนุน
4. กิจกรรมศูนย์ประสานงานฝึกวิชาชีพท้องถิ่น โรงเรียนประสานงาน
กับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน พัฒนาชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมให้มีการจัดตั้ง
กลุ่มสนใจฝึกฝนวิชาชีพให้แก่ักเรียนและประชาชนในท้องถิ่น
5. กิจกรรมกองทุนสวัสดิการ โรงเรียนกระตุ้น ประสานงานและ
สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ จะช่วย
สร้างความมั่นใจและบรรเทาความเดือดร้อนให้กับประชาชนในหมู่บ้านได้
6. กิจกรรมวันผู้ปกครองเยี่ยมโรงเรียน การจัดงานวันผู้ปกครอง
เยี่ยมโรงเรียน ภาคเรียนละ 1 ครั้ง ผู้ปกครองจะได้เยี่ยมชมการจัดการเรียนการสอน
การปรับปรุงชั้นเรียนและผลงานของนักเรียน จะช่วยสร้างเสริมความเข้าใจอันดีระหว่าง
บ้านและโรงเรียน
7. กิจกรรมการทำการเกษตร การใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ
กระบวนการเพาะปลูกที่ถูกต้อง จะช่วยเพิ่มผลผลิตให้กับเกษตรกรมากขึ้น
8. กิจกรรมการทำการเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ที่ถูกต้องจะช่วย
ลดต้นทุน เวลาและเพิ่มผลผลิต เพิ่มทุนรายได้ให้กับเกษตรกรมากขึ้น

9. กิจกรรมวันตลาดนัด การให้นักเรียนได้จัดประสบการณ์ตรงในการผลิต การจำหน่าย และการตลาด จะทำให้เกิดความรักความภาคภูมิใจในงานที่ทำอยู่และมีความรู้กว้างขวางขึ้น

10. กิจกรรมการสาธิตการเลี้ยงสัตว์น้ำ การเลี้ยงสัตว์น้ำจะช่วยให้ประชาชนมีอาหารโปรตีนเพิ่มขึ้น และยังช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ประชาชน การจับสัตว์น้ำโดยใช้เครื่องมือและวิธีที่ผิดหรือโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จะทำให้สัตว์น้ำสูญพันธุ์ได้ โรงเรียนจึงควรได้ทำการสาธิตการเลี้ยงสัตว์น้ำ เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องการเลี้ยง การขยายพันธุ์ การจับและการบริโภค เพื่อช่วยให้ประชาชนได้บริโภคอาหาร โปรตีนเพิ่มขึ้น ช่วยลดค่าครองชีพ และเป็นการเพิ่มรายได้แก่ครอบครัวอีกด้วย

11. กิจกรรมการทำปุ๋ยหมัก พืชผักผลไม้ที่ได้รับการดูแลรักษาและใส่ปุ๋ยที่มีคุณภาพอย่างสม่ำเสมอจะเพิ่มผลผลิตมากขึ้น นักเรียน ครูและประชาชนในหมู่บ้านควรร่วมกันเก็บเศษขยะมูลฝอย เศษอาหาร มูลสัตว์เลี้ยงและวัชพืชมาทำปุ๋ยหมักใช้ในการเกษตร

12. กิจกรรมการส่งเสริมอาชีพในท้องถิ่น การประกอบอาชีพของประชาชนในหมู่บ้านที่โรงเรียนตั้งอยู่ ควรได้รับการปรับปรุงส่งเสริมให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล โรงเรียนจึงควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการประกอบอาชีพให้แก่ประชาชนตามสภาพความต้องการของท้องถิ่น

สรุปได้ว่า โรงเรียนประถมศึกษาในสภาพที่เป็นศูนย์ประชาคมของชุมชน (Community Center) ย่อมมีความเป็นศูนย์กลางของชุมชน นอกจากบทบาทหน้าที่ในการสอนและอบรมนักเรียนแล้ว โรงเรียนยังสามารถให้การศึกษแก่ประชาชนและให้บริการชุมชนได้อีกด้วย โดยการจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางทั้งทางด้านวิชาการและการอาชีพของชุมชน เป็นการร่วมพัฒนาชุมชนในเขตชนบทให้ก้าวหน้าได้อีกแนวทางหนึ่ง

5. บทบาทด้านการจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์ส่งเสริมการกีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น

แนวความคิดที่จะจัดโรงเรียนประถมศึกษาให้เป็นศูนย์ส่งเสริมการกีฬานันทนาการ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น สืบเนื่องมาจากแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา

และศิลปวัฒนธรรม ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) และฉบับก่อน ๆ ที่ผ่านมา ต่างก็มุ่งเน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาพลานามัย โดยมุ่งให้พัฒนาและจัดการศึกษาด้านพลานามัยในทุกระดับทุกประเภทของการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน เพื่อให้เยาวชนและประชาชนตระหนักในความสำคัญของพลานามัย นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นด้านการศาสนาและศิลปวัฒนธรรม โดยส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ เคารพยึดมั่นและมีความสำนึกต่อการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาอย่างแท้จริง พร้อมทั้งส่งเสริมเยาวชนและประชาชนในด้านความรู้ ความเข้าใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นและวัฒนธรรมของชาติ โดยเฉพาะความสำนึกในความเป็นไทย นิยมไทย ประพฤติปฏิบัติตามแนวทางวัฒนธรรมไทย ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ ทำนุบำรุงรักษา ส่งเสริมและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2530 : 37-38)

โรงเรียนประถมศึกษาในฐานะสถานศึกษาของชุมชน เป็นแหล่งกลางของชุมชนที่สามารถจะทำหน้าที่ดังกล่าวข้างต้นได้เป็นอย่างดี เพราะมีความพร้อมกว่าสถาบันหรือหน่วยราชการอื่นใดในชุมชน โรงเรียนจึงควรมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้คือ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528 : 85-86)

1. การพัฒนาโรงเรียนให้เป็นศูนย์ส่งเสริมการกีฬา เพื่อเผยแพร่กีฬาประเภทต่าง ๆ ให้ประชาชนได้เล่นกันอย่างทั่วถึงในยามว่าง อันจะเป็นการพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคม สร้างกติกายขึ้นในกลุ่มคน ส่งเสริมความสามัคคีในหมู่คณะ โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้คือ
 1. เชิญบุคลากรที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่ายมาประชุมร่วมกัน เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องวัตถุประสงค์และประโยชน์ของการส่งเสริมการกีฬา
 2. ตั้งคณะกรรมการวางแผนและรับผิดชอบงานฝ่ายต่าง ๆ
 3. หาข้อมูลเกี่ยวกับประเภทกีฬาที่ประชาชนสนใจ ทั้งที่เป็นกีฬาสากลและกีฬาพื้นเมือง
 4. จัดให้มีการฝึกผู้นำกีฬาของท้องถิ่น เพื่อฝึกกีฬาประเภทต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน

5. จัดให้มีการแข่งขันกีฬาในโอกาสต่าง ๆ

2. การปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นศูนย์ส่งเสริมกิจกรรมนันทนาการ เพื่อที่จะให้ประชาชนได้ใช้เวลาว่างในทางที่ถูกที่ให้ประโยชน์แก่ร่างกายและจิตใจ ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เช่น การฝึกและประกวดฝีมือด้านศิลปหัตถกรรม กิจกรรมทางพลศึกษา ด้านการบริหาร การต่อสู้เพื่อป้องกันตัว การฝึกดนตรีและร้องเพลง การละเล่นพื้นเมือง และงานอภีรกรรมอื่น ๆ โดยโรงเรียนสามารถดำเนินงานได้ ดังนี้คือ

1. ประชุมครู กรรมการศึกษา ผู้นำชุมชน และบุคคลอื่น ๆ เพื่อหาแนวทางในการจัดกิจกรรมนันทนาการ

2. จัดหาอุปกรณ์ต่าง ๆ ตามกิจกรรมที่เลือกสรรแล้ว

3. กำหนดเวลาที่จะฝึกกิจกรรมนั้น ๆ โดยกำหนดเป็นชุมนุมหรือกลุ่มชั้น เช่น ชุมนุมดนตรี ชุมนุมกระบี่กระบอง ฯลฯ

4. จัดการแสดงกิจกรรมนันทนาการที่ฝึกได้ในโอกาสต่าง ๆ

5. จัดประกวดหรือแข่งขันกิจกรรมเหล่านั้น

3. การปรับปรุงโรงเรียนให้เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น เพื่อที่จะอนุรักษ์ฟื้นฟู ส่งเสริมและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โรงเรียนสามารถดำเนินงานได้ ดังนี้

1. ประชุมครู กรรมการโรงเรียน กรรมการศึกษาและผู้นำชุมชน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่น

2. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน

3. สืบหาข้อมูลเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่น

4. จัดกิจกรรมด้านอนุรักษ์ฟื้นฟู อนุรักษ์ และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่น เช่น รวบรวมศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น จัดไว้เป็นหน่วยหนึ่ง จัดป้ายคำขวัญ เผยแพร่คำขวัญและคุณธรรม 4 ประการ จัดงานวันประเพณีตามเทศกาลประจำปี จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม อาทิเช่น วันกตัญญู การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เป็นต้น

นอกจากนี้ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อการปรับปรุงโรงเรียน ให้เป็นศูนย์ส่งเสริมการกีฬา นันทนาการ ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 125-137) ได้จัดทำกิจกรรมเสนอแนะไว้ ดังนี้คือ

1. กิจกรรมนันทนาการ โรงเรียนสนับสนุนให้มีกิจกรรมนันทนาการขึ้นในโรงเรียนและหมู่บ้าน เช่น คณิตศาสตร์ ขี่จักรยาน ฟุตบอลและการละเล่นพื้นเมือง เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และยังเป็นการรักษาเอกลักษณ์ของชาติอีกด้วย
2. กิจกรรมกีฬาสัมพันธ์ โรงเรียนสนับสนุนให้มีการฝึกและแข่งขันกีฬาในหมู่บ้าน โดยให้สถานที่ของโรงเรียนและให้ความช่วยเหลือในด้านผู้ฝึก ตลอดจนอุปกรณ์การแข่งขันความเหมาะสม
3. กิจกรรมการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การจัดให้มีการละเล่นพื้นเมือง การรวบรวมศิลปวัตถุที่มีอยู่ในท้องถิ่น นอกจากเป็นการฟื้นฟูอนุรักษ์รักษาเอกลักษณ์ของชุมชนแล้ว ยังสามารถชี้ทรัพยากรที่มีอยู่สร้างความรักความหวงแหนและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นให้เกิดขึ้นแก่บุคคลในชุมชน
4. กิจกรรมวันสำคัญของท้องถิ่น การจัดให้มีการวันสำคัญของท้องถิ่น จะสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนและบุคคลในชุมชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่น
5. กิจกรรมการบริการชุมชน ในฐานะที่โรงเรียนเป็นที่รวมของทรัพยากรด้านต่าง ๆ โรงเรียนควรจัดให้มีการบริการด้านเครื่องมือเครื่องใช้ สนามเด็กเล่น และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจให้ประชาชนได้เข้ามาใช้บริการตามความเหมาะสม
6. กิจกรรมศาสนาเพื่อชีวิต การให้นักเรียน ครูและประชาชน ได้ปฏิบัติศาสนกิจอย่างถูกต้องและนำไปใช้ในวิถีประจำวัน จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและยังช่วยยให้สังคมสงบสุขอีกด้วย

สรุปได้ว่า โรงเรียนเป็นสถาบันการศึกษาของชุมชน มีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษา ส่งเสริมการศึกษาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ในฐานะโรงเรียนประถมศึกษาเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่มีบุคลากรเพียบพร้อมด้วยความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ มีอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่จะเลือกอำนวยความสะดวกแก่ชุมชนได้เป็นอย่างดี การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามาใช้บริการในด้านต่าง ๆ เช่น การเล่นกีฬา การใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมในวันสำคัญตามประเพณีของท้องถิ่น เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เยาวชนและประชาชนตระหนักในคุณค่าของการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความสำนึกและภาคภูมิใจในด้านศิลปวัฒนธรรมไทยร่วมกัน เป็นการช่วยกันอนุรักษ์มรดกไทยให้คงอยู่สืบไป

6. บทบาทด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท

ในการดำเนินงานตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทของโรงเรียนประถมศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น โรงเรียนจะดำเนินการไปโดยลำพังย่อมเป็นไปได้อย่างจำกัด จำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียนจะต้องประสานงานและขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่โรงเรียนสามารถจะประสานงานและขอความร่วมมือได้ มีดังนี้คือ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528 : 86-89)

1. หน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

หน่วยงานในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีหลายหน่วยงานที่โรงเรียนจะประสานงานและขอความร่วมมือ เพื่อให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงานของโรงเรียนได้ ดังนี้ คือ

1.1 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน โรงเรียนอาจจะขอความช่วยเหลือจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนในการดำเนินงานตามโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1.1.1 การจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์บริการทางวิชาการ
โรงเรียนอาจจะใช้บริการของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ในเรื่องโครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ โครงการห้องหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน โครงการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โครงการ

โสตทัศนศึกษา โครงการจัดทำเอกสาร ชุดการ เรียนรู้ด้วยตนเอง โครงการส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณี และนันทนาการ

1.1.2 การจัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์บริการด้านอาชีพ

โรงเรียนอาจใช้บริการของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนในเรื่อง การจัดกลุ่มสนใจ การฝึก อาชีพระยะสั้นตามลักษณะของวิชาชีพตามความต้องการของชุมชน

1.1.3 การฝึกอบรมและพัฒนาผู้นำ โรงเรียนอาจขอ

ความช่วยเหลือให้เจ้าหน้าที่ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน เป็นวิทยากรในการฝึกอบรม และพัฒนาผู้นำ ชุมชนได้

1.1.4 การจัดศูนย์บริการข่าวสารของโรงเรียน ศูนย์

การศึกษาออกโรงเรียนจะมีข้อมูลของชุมชน และของหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา การอาชีพ ข้อมูลเหล่านี้จะมีประโยชน์ในการ ดำเนินงานของโรงเรียนได้มาก

1.2 โรงเรียนหรือวิทยาลัยในสังกัดกรมอาชีวศึกษา สถาบัน

การศึกษาในสังกัดกรมอาชีวศึกษาในพื้นที่เป้าหมาย เช่น โรงเรียนเกษตรกรรม วิทยาลัย เกษตรกรรม วิทยาลัยการอาชีพ วิทยาลัยเทคนิค สามารถให้ความช่วยเหลือในการ ดำเนิน งานของโรงเรียนในโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ได้ เช่น

1.2.1 การจัดส่งนักศึกษาออกฝึกงานในโรงเรียนใน

โครงการ โดยโรงเรียนอาจจะประสานงานเพื่อขอความร่วมมือให้โรงเรียน หรือวิทยาลัย ต่าง ๆ เหล่านี้ ส่งนักศึกษาไปฝึกงานในโรงเรียนได้ นักศึกษาเหล่านี้จะช่วยเหลืองานตาม โครงการ เฉพาะต่าง ๆ ได้ดี เช่น การปรับปรุงอาคารสถานที่ การจัดทำแปลงสาธิต การ สอนนักเรียนในกลุ่มการ งานพื้นฐานและอาชีพ เช่น การประดิษฐ์เศษวัสดุ การถนอมอาหาร เป็นต้น

1.2.2 การขอความช่วยเหลือเป็นครั้งคราว การขอ

ความช่วยเหลือในลักษณะนี้ โรงเรียนอาจจะทำได้ตามความจำเป็น และต้องการ เป็นครั้ง คราว เช่น การขอความร่วมมือจากวิทยาลัยเทคนิค ไปให้การอบรมประชาชนเกี่ยวกับงาน ช่างไม้ ช่างไฟฟ้า เป็นต้น

2. หน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทย

มีหน่วยงานที่โรงเรียนขอความช่วยเหลือได้ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมการปกครอง ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอยู่ในพื้นที่เป็นประจำ โดยการขอความช่วยเหลือในเรื่องของโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การคัดเลือก การฝึกอบรมและพัฒนาผู้นำ ชุมชน เช่น การให้ข้อเสนอแนะในการคัดเลือกผู้นำ การเป็นวิทยากรในการฝึกอบรมและพัฒนาผู้นำ เป็นต้น

2.2 การจัดสอนและพัฒนาอาชีพให้แก่ชุมชน พัฒนาการเป็นบุคคลสำคัญที่จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการอาชีพของชุมชนได้มาก ตลอดจนยังสามารถช่วยเหลือให้ประชาชนได้พัฒนาอาชีพหลักให้ดีขึ้น รวมทั้งการจัดสอนอาชีพเสริมให้แก่ประชาชนได้อีกด้วย

3. หน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

หน่วยงานทุกหน่วยในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมประมง กรมการส่งเสริมสหกรณ์ หน่วยงานเหล่านี้มีความสำคัญต่อการดำเนินงานตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทของโรงเรียนเป็นอย่างมาก เพราะอาชีพหลักของประชาชนในชนบทคือ อาชีพด้านการเกษตร ฉะนั้นเจ้าหน้าที่ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงสามารถช่วยเหลืองานของโรงเรียนตามโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ดังนี้ คือ

3.1 การจัดสอน ฝึกอบรมการอาชีพให้แก่นักเรียนและประชาชนตามความต้องการของชุมชนนั้น ๆ เช่น การเลี้ยงไก่ การเพาะเห็ดฟาง การทำยางแผ่น เป็นต้น

3.2 การให้คำแนะนำแก่เกษตรกรในการประกอบอาชีพ การปฏิบัติงานในลักษณะนี้เป็นหน้าที่ตามปกติของเจ้าหน้าที่เกษตรกรอยู่แล้ว แต่โรงเรียนอาจจะขอความร่วมมือให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้ให้คำแนะนำ ให้ความรู้ หรือสาธิตวิธีการต่าง ๆ โดยเฉพาะในบางเรื่องได้ เช่น การทำปุ๋ยหมัก การกำจัดศัตรูพืช การบำรุงรักษาพืชบางชนิด การใช้ยาฆ่าแมลงต่าง ๆ เป็นต้น

3.3 การทำแปลงสาธิต โรงเรียนอาจจะขอความร่วมมือจาก เจ้าหน้าที่ทางการ เกษตรหรือเกษตรอำเภอ เกษตรตำบล เพื่อขอคำแนะนำหรือความร่วมมือ ในการจัดทำแปลงสาธิต หรือการทดลองเกี่ยวกับการ เกษตรที่โรงเรียนจะจัดทำขึ้น เพื่อให้ การสาธิตหรือการทดลองนั้น ได้ผลสมบูรณ์จนสามารถเป็นตัวอย่างให้แก่ประชาชนได้

3.4 การขอพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ การที่ประชาชนจะทำการ เกษตร ให้ได้ผลผลิตสูง ก็มาจากการลงทุน พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึง เจ้าหน้าที่ เกษตรจะช่วยเหลือเกษตรกรได้มาก อาจจะเป็นการแจกพันธุ์ที่ดีให้ การแนะนำแหล่งพันธุ์ที่ดี เป็นต้น

4. หน่วยงานในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข

กระทรวงสาธารณสุข มีหน่วยงานหลายหน่วยงานที่จะให้บริการแก่นักเรียนและประชาชนในเรื่องสุขภาพอนามัยได้ เช่น หน่วยบริการสุขภาพอนามัยของสำนักงาน สาธารณสุขจังหวัด อำเภอและตำบล หน่วยบริการอนามัยโรงเรียน หน่วยควบคุมโรคติดต่อต่าง ๆ หน่วยงานเหล่านี้โรงเรียนอาจจะขอความร่วมมือ เพื่อให้บริการแก่นักเรียนและประชาชนตามโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ดังนี้

4.1 การปลูกฝี ฉีดยา หรือวัคซีน เพื่อป้องกันโรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นของแต่ละห้องที่ตามโอกาส

4.2 การบริการตรวจรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การบริการในลักษณะนี้โรงเรียนอาจจะทำได้ปีละ 1 ครั้ง หรือ 2 ครั้ง ตามสภาพปัญหาของชุมชนนั้น ๆ

4.3 การให้บริการด้านความรู้แก่นักเรียนและประชาชน ความรู้ที่จะให้ อาจจะเป็น เรื่องการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การสุขาภิบาลบ้านเรือนและชุมชน เป็นต้น

4.4 ร่วมมือด้านการจัดกิจกรรมตามโครงการสุขศึกษาสาขาการศึกษา การจัดสร้างประปาโรงเรียน จัดบริการด้านอนามัยแก่นักเรียนและประชาชน เป็นต้น

5. หน่วยงานในสังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม

กระทรวงอุตสาหกรรม โดยเฉพาะสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด มีส่วนที่จะช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ประชาชน ให้รู้จักใช้ทรัพยากรในห้องถิ่นให้เป็นผลผลิตที่